

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Z činnosti ČAS

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 6 (1961), No. 3, 184--[188]

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139225>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1961

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Z ČINNOSTI ČAS

Československá astronomická společnost při Československé akademii věd

Čs. astronomická společnost dovrší v letošním roce 44. rok své existence. Založena v posledních měsících rakousko-uherského mocnářství, otrášeného nejen I. světovou válkou, ale i ohlasy Velké říjnové socialistické revoluce, přetrvala několik navzájem zcela rozdílných společenských formací. Má dobrou tradici — vždyť byla jednou z prvních institucí bývalé republiky, která navázala styk s vědci prvního socialistického státu, Sovětského svazu. Byli to právě její členové, kteří v r. 1936 zajeli do SSSR, aby tam pozorovali zatmění Slunce.

Pak přišly hrůzy nacistické okupace, provázené likvidací českých vysokých škol. ČAS přežila temnou dobu okupace i poslední rány utrpěné ve slavných květnových dnech 1945.

V letech 1945—50 byly odstraňovány důsledky okupace a počet členů neustále stoupal. Vítězný únor 1948 přinesl ČAS nejen morální, ale i hmotné hodnoty. Rok od roku se zvyšovaly finanční prostředky, poskytované MŠK a ÚNV. Léta 1951—53 nebyl avšak již údobím růstu ČAS, nýbrž údobím rozvoje lidových hvězdáren, které vznikaly sice za spolupráce ČAS, ale mimo ni, neboť dosavadní stanovy, dovršující 4. desítku let, počaly již být zcela nedostačujícími pro tak bouřlivý vývoj. Tento vývoj byl dovršen oddělením lidové hvězdárny na Petříně — naší první lidové hvězdárny, která byla po 25 let orgánem součástí ČAS. Došlo i k převzetí mnohaletého orgánu ČAS, časopisu Říše hvězd, ministerstvem školství.

Proto další vývoj ČAS byl v letech 1955—56 veden snahou převést ji v novou organizační formu, které by vyhovovala jak tehdejší situaci, tak ustanovením zák. č. 68/1951 Sb. V r. 1957 bylo konečně nalezeno řešení díky podpoře pracovníků ÚV KSČ, dále presidia a I. sekce ČSAV, a to v přeměně ČAS ve výběrovou organizaci při ČSAV.

Organizační činnost

Reorganizace ČAS byla po schválení organizačního řádu ministerstvem vnitra uvedena v život na I. celostátním sjezdu, který se konal 17. ledna 1959 v zasedací síni budovy ČSAV v Praze. Pozváno bylo celkem 112 osob, které přijaly nabízené členství v ČAS a vrátily včas registrační přihlášku. Dostavilo se celkem 58 osob, takže sjezd byl sehopen se usnášet. Sjezd vyslechl projev odstupujícího předsedy bývalého spolku, zasloužilého učitele a nositele Řádu práce *Václava Jaroše*, který zhodnotil význam ČAS i dílo vykonané během 41 roků jejího trvání.

Po vyslechnutí zprávy předsedy přípravného výboru *M. Plavce* schválil sjezd nový organizační řád, obsahující tyto hlavní zásady:

1. Přičlenění ČAS jako výběrové společnosti k ČSAV.
2. Hmotné zajištění ČAS v rozpočtu ČSAV.
3. Odstupňované členství v ČAS.
4. Teritoriální členění ČAS na pobočky.
5. Ustavení Slovenského výboru ČAS jakožto oblastního orgánu ČAS na Slovensku.
6. Vytyčení vědecké, odborné práce a pomoci LH jakožto hlavních úkolů ČAS.

Sjezd také zvolil první tři čestné členy ČAS:

s. *L. Landovou-Štychovou*, nositelku Řádu práce a Řádu republiky,
s. *Václava Jaroše*, nositele Řádu práce a zasloužilého učitele a
univ. prof. dr. *Arnošta Dittricha*, nestora čsl. astronomie.

Zároveň sjezd zvolil ústřední výbor, jeho náhradníky a ústřední revisní komisi v tomto složení:

předseda ÚV: *B. Šternberk*,
I. místopředseda: *L. Mrkosová*,
II. místopředseda: *M. Plavec*,
sekretář: *Z. Pěkný*,
hospodář: *A. Vrátník*,
členové ÚV: *Buchar, V. Cach, F. Link, V. Guth, Kadavý, Kopecký, Kresák, Letfus, Maleček, Mohr, Obůrka, Otavský, Perek, Sadíl, Valmíček*,
náhradníci ÚV: *Ceplecha, Havelka, Očenáš, Příhoda, Skandera, Šiler, Štěpánek, Vanýsek*,
revisní komise: *Šimáček, Černý, Hřebík, Ptáček, Šimon*.

Složení těchto orgánů zůstalo stálé, až na změnu ve funkci sekretáře, ke které došlo 16.12. 1959, kdy funkci místo s. *Pěkného*, který byl služebně přemístěn z Prahy, převzal s. *Cach*.

Ze sjezdové diskuse i programového prohlášení nově zvoleného ÚV vyplynuly tyto hlavní zásady pro činnost ÚV v prvním období: 1) Vytvoření sekcí a poboček, 2) změny ve stavu zaměstnanců, 3) příprava plánu činnosti, 4) vyřešení otázky časopisu.

Rozpracování těchto úkolů bylo provedeno již na ustavujícím zasedání ÚV, kde byly vytvořeny sekce sluneční, meteorická, astronautická, proměnných hvězd, měsíční-planetární, přístrojová-fotografická, zákrytová-časová. Zároveň bylo usneseno zříditi dvou členný sekretariát místo dosavadního stavu dvou celodenních a 1 polodenní síly.

Dalším opatřením bylo jmenování přípravných výborů (resp. členů pověřených jejich sestavením) pro vytvoření poboček v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Hradci Králové, Brně, Olomouci, Gottwaldově a Prešově. Zároveň byli pověřeni s. *Mrkosová, Kresák* a *Očenáš* ustavením Slovenského výboru.

Slovenský výbor ČAS byl ustaven 17. prosince 1959 v Bratislavě a za jeho členy byli zvoleni:

V. Guth — předseda, *L. Mrkosová-Pajdušáková* — místopředsedkyně, *J. Tremko* — tajemník, *J. Vanovč* — člen předsednictva, *K. Bézay* — člen předsednictva, *J. Gašperík* — člen výboru, *L. Kresák* — člen výboru, *I. Szeghy* — člen výboru. Za náhradníky byli zvoleni: *J. Krmešáký, S. Krajčovič, J. Štolh* a *A. Mrkos*. Členové revisní komise: *E. Czere* — předseda, *J. Očenáš, E. Dojták*. Funkcí jednatele je pověřen *R. Bajcár*.

V r. 1959 byly založeny pouze pobočky v Praze a Brně. Obě si řádně zvolily výbory a jsou nejaktivnějšími pobočkami. Kladem je jejich těsná spolupráce s lidovou hvězdárnou. V roce 1960 byly založeny další pobočky ČAS, a to v Českých Budějovicích, Ostravě, Olomouci a Hradci Králové.

Otázka vzniku nových poboček bude po II. sjezdu jedním ze stěžejních úkolů. Bude nutno zejména dotořit situaci vzniklou v Západočeském kraji, a pokud nebude možno založit pobočku přímo v Plzni-městě, bude nutno vyhledat jiné vhodné místo — nejlépe sídlo lidové hvězdárny. Dalším krajem, kde bude nutno založit nejméně jednu pobočku, je Severočeský kraj, kde v současné době vzniká LH v Teplicích. Dopravní situace tohoto kraje si však patrně vyžádá později zřízení asi dalších dvou poboček.

Slovenský výbor se zaměřil v r. 1960 na přípravu k založení poboček ČAS v Bratislavě, Nitře a Hlohovci. Realizace byla ztížena nejen dosavadním malým počtem členů ČAS na Slovensku, ale i malou koncentrací členstva v nových krajích. Dále se Slovenský výbor podílel na přípravách k výstavbě lidové hvězdárny a planetária v Bratislavě, neboť jeho členové byli kooptováni do komise pro výstavbu. Členové Slovenského výboru proslovali různé přednášky v rozhlasu a pomáhali astronomickým kroužkům, zejména v Hlohovci, Meopty Bratislava a průmyslové školy v Košicích.

Nyní několik údajů o stavu členů:

V době I. celostátního sjezdu ČAS bylo registrováno pouze 112 řádných členů. Koncem 1959 bylo již 145 řádných a 46 mimořádných členů. Během roku byli 3 čestní členové, avšak tento stav se snížil úmrtím prof. *A. Dittricha* na 2. Koncem roku 1960 bylo 183 řádných a 148 mimořádných členů. Stav čestných členů zůstal již nezměněn. Během roku 1960 zemřeli 3 členové (1 řádný, 2 mimoř.) a 1 člen vystoupil.

Předsednictvo ÚV ČAS se sešlo v letech 1959/60 celkem 20krát, ÚV ČAS v téměř období 5krát.

Ostatní organizační úkoly vyplývající z I. celostátního sjezdu

V r. 1959 byly *V. Cachem* vypracovány jednací řády odborných skupin (sekcí) a jednací řád poboček. Obojí bylo schváleno na zasedání ÚV ČAS dne 1. 6. 1959. Oba řády vhodně

doplňují ustanovení organizačního řádu ČAS. Při provádění nebylo obtíží kromě toho, že méně bylo chápáno a prováděno ustanovení § 7 j.ř. p., že návrhy kandidátky, plánu činnosti a finančního plánu mají být předkládány alespoň 4 týdny předem PUV ČAS.

Dalším sjezdovým úkolem bylo vyřešení otázky vlastního časopisu. Po řadě jednání s odpovědnými činiteli nepodařilo se ani získat zpět Říše hvězd, ani obnovit dřívější českou verzi BAC. Přesto si zachovala ČAS určitý vliv na obsah Říše hvězd prostřednictvím svých zástupců v redakční radě. Předsednictvo ÚV přijalo s povděkem nabídku JČMF, aby ČAS participovala na vydávání časopisu Pokroky matematiky, fyziky a astronomie. Sjednaná dohoda umožňuje, aby v časopise byly uveřejňovány i organizační zprávy ČAS v rozsahu 2—4 stran a přiměřený rozsah astronomické tematiky.

K vyřešení tohoto úkolu bylo ovšem nutné, aby ÚV předběžně upravil výši příspěvku včetně povinného odběru časopisu na částku 20,— Kčs jednotně pro všechny druhy členů. Pro ty členy ČAS, kteří jsou již členy JČMF, jakož i pro druhého resp. dalšího rodinného člena bude členský příspěvek 10,— Kčs. PUV má za to, že členstvo ČAS uvítá získání vlastního orgánu a proto doporučilo schválení opatření ÚV ČAS II. celostátním sjezdem.

Další záležitostí, kterou se zabývalo nejen PUV, ale i ÚV ČAS, bylo přesídlení sídla sekretariátu ČAS do planetária. Podařilo se dosáhnout dohody a sjednat přiměřené nájemné. Jedinou stinnou stránkou věci je, že jde o místnost sice velikou, ale bude v ní nutno umístit společně jak knihovnu, tak i sekretariát ČAS.

Výchovná činnost a pomoc LH

Výchovná a přednášková činnost ČAS rozvinula se převážně až v II. polovině r. 1959.

Závažnou akcí byla účast ČAS na spolupráci při VI. celostátní konferenci pracovníků LH a AK, pořádané ve dnech 19.—21. 6. 1959 v Brně. Na konferenci byli členy ČAS předneseni hlavní referát na téma „K otázkám spolupráce ČAS s lidovými hvězdárnami a dalších 6 referátů. Proslavené referáty byly vydány v rotaprintovaném sborníku, který vydal Osvětový ústav MŠK.

Ve dnech 4.—5. 12. 1959 pořádala ČAS ve spolupráci s Osvětovým ústavem MŠK seminář na zámku Štířín. Hlavní náplní tohoto semináře bylo seznámení 40 vybraných pracovníků s hlavními úkoly i pozorovacími metodami na úseku pozorování Slunce a proměnných hvězd.

Koncem r. 1959 a počátkem r. 1960 organizovalo ČAS ve spolupráci s AÚ ČSAV a KU — katedrou astronomie, geofyziky a meteorologie cykly přednášek svých členů:

a) O hydromagnetice:

E. Chvojková, Elektromagnetické a hydromagnetické vlny v plazmatu,
E. Chvojková, Planetární atmosféry,
V. Bumba, Aplikace na sluneční fyziku (fotosféra a chromosféra),
J. Kleczek, Plazma a rádiové záření Slunce,
A. Hruška, Dynamika a magnetodynamika mezihvězdného plazmatu.

b) Astronomické rozhovory:

M. Kopecký, Některé poznatky o periodicitě slunečních skvrn,
B. Valníček, Moderní metody a zařízení pro pozorování sluneční chromosféry a korony,
Z. Plavcová, Radiolokace meteorů,
M. Plavec, Stabilita subgigantů v těsných dvojhvězdách,
V. Vanýsek, Turbulence v mezihvězdné hmotě.

Slovenský výbor ČAS se připojil s úspěchem k akci přednášek z astronomie na PFUK v Bratislavě.

c) Přednášky *Z. Kopala*, profesora university v Manchesteru (ve spolupráci s ČSAV nebo planetáři):

Stavba a vývoj hvězd,
Některé poznatky o Měsíci,
O výsledcích leningradského symposia o Měsíci.

Ve dnech 14.—27. srpna 1960 byla ve spolupráci se Slovenským výborem ČAS a osvětovými ústavu v Praze a Bratislavě uspořádána celostátní astronomická expedice do Piešťan s programem:

- a) 1. Studium rozložení radiantů teleskopických meteorů pozorováním vybraných polí kolmo k ekliptice v okolí apexu.
2. Určování geocentrických drah teleskopických meteorů pozorováním ze tří stanic.
3. Navázání luminozitivní funkce jasných a slabých meteorů pozorováním téže oblasti různými přístroji. Program měl vhodně navázat a doplnit výsledky celostátní expedice na Bezovci v r. 1959.
- b) Pro výcvik pozorovatelů ve vybraných základních oborech práce vhodných pro LH a AK:
  1. Pozorování vybraných proměnných hvězd podle předem vypracovaného programu.
  2. Vizuální pozorování Slunce.
  3. Časová služba a pozorování raket a družic.
- c) Program odborného a ideového školení pro všechny účastníky podle časových možností. Tak kupř. s. V. Guth informoval účastníky o výsledcích astronomického kongresu ve Stockholmu a L. Kresák měl přednášku na téma „Vliv korpuskulárního záření na vývoj meziplanetární hmoty“.

Dne 16. 11. 1960 byl pořádán seminář o astronautice, který připravila astronautická komise MV Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí spolu s planetáriem a ČAS.

Ve dnech 12.—14. 12. 1960 byl uskutečněn v Karlových Varech celostátní astronomický seminář pro pracovníky LH a AK. Seminář provedla ČAS ve spolupráci s osvětovým ústavem MŠK. Byly předneseny tyto referáty:

J. Kleczek, Vývoj vesmíru a život,
M. Plavec, Hvězdy s rozsáhlými atmosférami,
J. Grygar, Symbiotické hvězdy,
Z. Kvíz-J. Grygar, Prach a plyn v meziplanetárním prostoru,
Z. Plavcová, Pokroky radiové astronomie,
Z. Ceplecha, Fotografie meteorů.

Účastníci semináře sledovali přednášené referáty s velkým zájmem a hojně diskutovali. Doporučovali pouze užší výběr programu, aby mohlo být věnováno více času praktickým otázkám.

Vědecká a odborná činnost

Byla rozvíjena v jednotlivých sekcích, o čemž bude podána zpráva zvláštní. Rovněž o výhledovém plánu činnosti ČAS 1960—65 budeme referovat později.

Celostátní sjezd ČAS byl svolán na dny 11.—12. března 1961. Sekretariát Společnosti (Praha 7 — Holešovice, Planetárium, U Král. obory) rád podá zprávy všem zájemcům o členství a spolupráci s Čs. astronomickou společností.

Vilibald Čach

KONKURS

Laboratoř pro studium vlastností kovů ČSAV, Brno, Leninova 82, vypisuje konkurs na místo vědeckého pracovníka-teoretika pro oblast fyziky kovů. Přihlášky bez dokladů, avšak s výstižným uvedením rozhodujících údajů, zašlete do 30. června 1961.

KONKURS

Nakladatelství ČSAV vypisuje konkurs na místa odpovědného redaktora, staršího odpovědného redaktora a vedoucího redaktora. Požadovaná kvalifikace: vysokoškolské vzdělání, obor matematika, fyzika nebo technika. Platové zařazení podle platných předpisů platového řádu pro nakladatelství.

Podrobné písemné nabídky na adresu:

Nakladatelství ČSAV, Praha 1, Vodičkova 40, osobní oddělení.

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie. — Ročník 6. — *Vydává:* Jednota československých matematiků a fyziků v Nakladatelství ČSAV, Vodičkova 40, Praha 1 - Nové město, dod. pú. 1. *Redakce:* JČMF, Maltézské nám. 1, Praha 1 - Malá Strana, tel. 40892. — *Tiskne:* Knihstisk, n. p., závod 05, tř. Rudé armády 171, Praha 8, dod. pú. 8. — Rozšiřuje poštovní novinová služba, objednávky a předplatné přijímá Poštovní novinový úřad - ústřední administrace PNS, Jindřišská 14, Praha 1 - Nové Město. Lze také objednat u každého poštovního úřadu nebo doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje Poštovní novinový úřad - vývoz tisku, Štěpánská 27, Praha 1 - Nové Město. Cena jednoho výtisku Kčs 3,—, v předplacení (6 čísel ročně) Kčs 18,—, \$ 5,—, £ 1.15,9.

Toto číslo vyšlo v červnu 1961

A 14*11375

© by Nakladatelství Československé akademie věd 1961